

E L L I R I I S M A N D E L
stud.iur.

*Prof. E. Ilwale
Kondumise
Mees*
10 VII 42.

E. V.
TARTU ÜLISKOOLI
ÕIGUSTEADUSKORD

10 juulil 1942
213
TARTU

t. A.
7766.

A B S T R A K T S E D O B L I G A T S I O O N I D
B A L T I E R A S E A D U S E S

Diplomitöö

Ar, Ar, diplomitöö
11.7.42 *Zmeorfu*

T a r t u 1 9 4 2

düpetanud õigusteaduskonna e. l. 21. VII 1942. a.

S i s u k o r d .

	lk.
E e s s õ n a	3
I S i s s e j u h a t u s	5
§ 1. Kohustuse mõiste ja tekkimine	5
§ 2. Lepingu mõiste ja liigid	9
II A b s t r a k t s e t e l e p i n - g u t e o l e m u s j a l i i g i d .	12
§ 3. Abstraktsed lepingud	12
§ 4. Tunnustamisleping	18
§ 5. Arveldus	25
§ 6. Abstraktne maksulubadus	31
1. Sõnaselge abstraktne sammelukubadus . .	31
2. Tavaline maksulubadus	32
3. Tavaline võlatäht	34
4. Nn.üldine võlatäht	35
O s u n d a t u d t e o s e d	37

Eessõna

Nagu näitab käesoleva diplomotöö pealkiri, tulevad alljärgnevalt käsitlemisele Balti Eraseaduses esinevad abstraktsed obligatsioonid. Kuna BES-s pole abstraktsete obligatsioonide olemasolu otsust väljendamist leidnud, tuleb eelkõige selgitada, kas BES üldse lubabki abstraktsete obligatsioonide olemasolu ja jaatava vastuse korral need kindlaks määrata ning leida nende iseloomulikud tunnused. Käsitluse pealkirjas esinev väljend "abstraktsed obligatsioonid" ei vasta täpselt töö sisule, kuna siin tulevad vaatlemisele ainult a b s t r a k t s e d l e p i n g u d BES-s. Traditsioonilistel põhjustel on aga jäänud nimetuse juurde abstraktsed obligatsioonid, kuna abstraktsed lepingud koondatakse tavaliselt selle mõiste alla. Käsitluses eneses on tarvitatud sõna "obligatsioon" asemel "kohustus" ja vastena saksakeelsele "Schuldvertrag" - "kohustusleping". Teoorias esinev mõiste "Abrechnung" on tõlgitud "arveldus", mis omab sama tähendust kui lõpparve.

Abstraktsed lepingud moodustavad alaliigi lepingutest, mis omakorda on üks obligatsioonide tekkimise alustest. Seetõttu on ka käesoleva töö esimeses osas leidnud käsit-

lemist nii obligatsioonide mõiste kui ka lepingu mõiste ja selle liigid.

Iseenesest mõistetavalt ei pretendeeri käesolev töö täielikkusele, kuid ta püüab anda teatava ülevaate BES-s esinevatest abstraktsetest lepinguist ja nende olemust piiritleda.

I Sisseejuhatus

§ 1. Kohustuse mõiste ja tekkimine.

Asudes käsitlema abstraktseid obligatsioone ja püüdes nende iseloomulikke tunnuseid kindlaks määrata, peame esmajoones määritlema obligatsiooni (kohustuse) mõiste. Enamiku seadusandluste poolt antud kohustuse mõiste rajaneb juba vanade roomlaste poolt tuvastatud mõistele. Rooma õigus defineerib kohustust kahe või rohkema isiku vahelise õigussuhtena, mille alusel üks pool (creditor) on õigustatud nõudma teiselt poolelt (debitor) mingi varalise samme sooritamist¹. Sellise isikutevahelise kohustusliku sideme väljendasi nad sõnades "iuris vinculum", mis pidi näitama kohustuse katkestamatust kahe isiku vahel ja ühtlasi selle ülekanumatust.

Meie kehtiv õigus - Balti Eraseadus - on samuti kohustuse mõiste ülevõtnud rooma õigusest ja defineerib teda järgmiselt: o b l i g a t s i o o n o n õ i g u s -

¹ D e r n b u r g, H., System des Römischen Rechts, Teil II, 8. Aufl., Berlin 1912, lk. 535.

suhe, mille järgi üks isik-kreditor laiemas mõttes on õigustatud nõudma teiselt isikult - deebitorilt laiemas mõttes - mingi varalise väärtusega samme sooritamist². Eeltoodud definitsioonist ilmneb, et kohustuse objektiks peab olema mingi tegu, mis peab omama varalist väärtust. Milles peab aga avalduma teo varaline väärtus? Sellele leiame vastuse BES-st enesest. Vastav tegu ei pruugi olla hinnatav rahas ja ta ei pea omama kindlat hinda³. Kohustuse objektiks võib seega olla ka mingi huvi, mis puudutab usaldaja vara või tema varalist seisundit⁴. Kokkuvõtlikult võiksime öelda, et kohustuse objekti moodustavad kõik mingi tsiviilõigusliku huviga huviga seotud teod. Sõna "tegu" võiks meid viia arvamusele, nagu oleks siin tegemist ainult mingi teotsemisega positiivses mõttes, s.t. mingi tegevuse sooritamisega. Sellega

² BES; § 2907.

³ Ib., §§ 588, 589, 3455.

⁴ E r d m a n n, C., System des Privatrechts der Ostsee-provinzen Liv-, Est- und Curland, Bd. IV: Obligationenrecht, Riga 1894, lk. 4.

lülitaksime aga kohustuse mõiste alt välja terve rea õigussuhteid, milles otsekohe ei sisaldu mingi teo sooritamine. Seepärast määrab ka BES, et definitsioonis mainitud "teo" all ei tule mõista ainult positiivset käitumist, vaid ka mingist tegevusest hoidumist, s.o. tegevusetust⁵.

Oma oleluks eeldab kohustus teatavate tingimuste olemasolu, Eisteks peab kohustus olema lubatud. Et teada saada, millised kohustused on lubatud, selleks vaatleme keelatud kohustusi. Keelatud on kõik seadustele, usule ja häädele kommetele vastukäivad kohustused. Samuti kuuluvad keelatud kohustuste hulka kõik sellised, mis on suunatud seadustest möödahiilimisele⁶. Peale lubatavuse peab kohustus olema võimalik⁷. Siin võib tekkida küsimus, kas kohustus peab olema võimalik kogu oma kehtivuse kestel või ainult tekkimisel. BES §-i 2920 sõnastusest selgub, et kohustuse võimalikkuse olemasolu pole vajalik juba kohustuse tekkemomendil ja ta võib saabuda ka hiljem. Nõudmine tulevikus võimalikuks muutuvale sammele on lubatud ka siis, kui samme kohustuse tekkemomendil on võlgniku suhtes küll võima-

⁵ BES, § 2919.

⁶ Ib., § 2922.

⁷ Ib., § 2921.

tu, kuid kui samme v õ i b tulevikus muutuda võimalikuks⁸. Kolmanda nõudena kohustuse suhtes esineb tema piiriteldus⁹. Sellest ei tohi aga järeldada, nagu peaks kohustus sisaldama kohustuse sisu täpse piiritlemise. Selle nõude täitmiseks on küllaldane, kui kohustus sisaldab norme, mille abil on võimalik piiritella kohustuses eneses piiritlemata jäänud kohustuse sisu¹⁰.

Kohustused tekivad väga mitmesuguseil põhjusil, kuid võime siiski ütelda, et selleks põhjuseks peab alati olema mingi juriidiline fakt. Põhjuseks, mille alusel kohustused tekivad, on¹¹:

- 1) õ i g u s t o i m i n g u d - nii ühe- kui ka kahekülgsed¹²,
- 2) l u b a m a t u d t e o d j a
- 3) o l u d, millega seadus või kohus s e o n d a b kohustuse tekkimise.

⁸ Erdmann, op. cit., lk. 9.

⁹ BES, § 2923, 2924.

¹⁰ Ib., § 2925. - Erdmann, op. cit., lk. 10.

¹¹ BES, § 2908.

¹² Erdmann, op. cit., lk. 104.

§ 2. Lepingu mõiste ja
liigid.

Järgnevalt vaatleme lähemalt kohustuse tekkimist kahekülgsete õigustoimingute, lepingute, alusel. Tahtes määratella lepingu mõistet meie kehtiva õiguse põhjal, peame silmas pidama, et lepingu mõiste on siin täielikult seoses kohustuse mõistega. BES eraldab sealjuures veel lepingut laiemas ja kitsamas mõttes. Leping all laiemas mõttes mõistetakse kokkulepet kahe või rohkema isiku vahel, mis on suunatud õigus suhte[te] tekitamisele, muutmisele või lõpetamisele¹³. Lepingust laiemas mõttes võime eraldada nn. kohustuslepingu ehk lepingu kitsamas mõttes. Kohustuslepinguks nimetatakse kahe või rohkema isiku kokkukõlastatud tahteavaldust, mis on suunatud kohustuse tekitamisele¹⁴. Kohustusleping eeldab seega lubadust ja selle vastuvõtmist. Pole oluline, et mõlemad kontrahendid peavad

¹³ BES § 3106.

¹⁴ Ib. - Erdmann, op.cit., lk. 110.

andma lubaduse ja teise poole lubaduse vastu võtma. Lepingu olemus on saavutatud juba siis, kui ainult üks pool lubab ja teine pool võtab vastu antud lubaduse¹⁵.

Lepingud tekivad väga mitmelaadseist õigustoiminguid, mistõttu nad omavad ka väikesi erinevusi. Nende erinevuste alusel võime lepinguid liigitada suurematesse kategooriatesse. Liigitamine ei toimu lepingute sisu alusel, vaid eritunnuste alusel, millel teatav õiguslik tähtsus on¹⁶. BES-s esinevaid lepinguid võime liigitada järgnevalt:

1) ü h e k ü l g s e d ja k a h e k ü l g s e d lepingud. Ühekülgsel lepinguga määratakse ühele poolele õigustus ja teisele poolele kohustus, mille tagajärjel tekib ainult üks kohustusvahetuskord. Kahekülgsel leping sisaldab aga õigustuse ja kohustuse mõlemale poolele¹⁷. Vastandina ühekülgsel lepingule sisaldab kahekülgsel leping kaks kohustusvahetuskorda, mis sõltuvad teineteisest, nii et ühe kohustuse täitmine eeldab ka teise kohustuse täitmist või selle järgnevat täitmist¹⁸. Kahekülgsel lepinguid oleks õigem nimeta-

¹⁵ Ib.

¹⁶ W i n d s c h e i d, B., Lehrbuch des Pandektenrechts, Bd. II, 9. Aufl. - bearbeitet von Dr. Theodor Kipp, Frankfurt am Main 1906, lk. 317.

¹⁷ BES, § 3106. - Erdmann, op. cit., lk. 111. - T j u t r j u - m o v, I. M., Graždanskoe pravo, II izdanie, Tartu (Jurjev) 1927, lk. 303.

¹⁸ Erdmann, ib.

da mitmekülgseiks või vastastikuseiks lepinguiks¹⁹,

2) lepingute jaotus p e a - ja k ö r v a l l e -
p i n g u i k s pole BES-s otsest mainimist leidnud. Siiski
leiame mitmes kohas termini "kõrvalleping"²⁰. Pealeping
loob kohustuse või lõpetab selle ning tema sisu on selline,
mis annab talle kindla lepinguliigi tunnuse²¹. Kõrvallepin-
guna mõistetakse tegelikult iseseisvat lepingut, mis täien-
dab pealepingut ilma selle olemust muutmata või tema kehti-
vust lõpetamata²²,

3) BES-s võime veel eraldada p e a - ja e e l l e -
p i n g u i d. Eellepinguks nimetatakse lepingut, mille alusel
pooled või üks neist kohustub tulevikus sõlmima kindlakuju-
lise pärislepingu²³,

4) lepingute liigitamise juures tuleb meil veel eral-
dada nn. p u n k t u a t s i o o n i , mille all mõistetakse
poolte poolt lepingu oluliste osade lühidat kirjalikku fik-
seerimist. Punktuaatsioon pmab tähtsust seetõttu, et talle on
antud lepingu jõud²⁴,

5) lepingute jagunemist a b s t r a k t s e i k s ja
k o n k r e e t s e i k s vaatleme lähemalt järgmises §-s.

¹⁹ Ib.-Windscheid, op. cit., lk. 318.

²⁰ Vt. BES IV raamatu, XII tiitli, 4 osa pealkirjas:
"Von den bei Kaufcontracten üblichen N e b e n -
v e r t r ä g e". - Ib., § 3890 p.3.

II Abstraktsete lepingute
olemus ja liigid.

§ 3. Abstraktsed lepingud.

Abstraktse lepingu all mõistetakse lepinguid, milles pole näidatud lepingu sõlmimispõhjus - causa - ja mille järgi kontrahendid vastutavad oma tahteavalduse enese, aga mitte tahteavalduse causa alusel. Vastandina abstraktsetele lepingutele nimetatakse lepingut, milles on näidatud lepingu sõlmimise causa'na, alusena esinev õigussuhe, konkreetseks lepinguks²⁵.

Eelpoolnimetatud lepingute nimetused: abstraktsed ja konkreetsed pole ainuvalitsevad. Nii nimetatakse abstrakteid lepinguid ka formaalseiks ja puhtaks lepinguiks ning

21 Erdmann, op.cit., lk. 119. - Windscheid, op.cit., lk. 341.

22 Ib. - Erdmann, ib. - Tjutrjumov, op.cit., lk. 304.

23 BES, § 3140.

24 Ib., § 3034.

25 Erdmann, op.cit., lk. 115, 116. - Windscheid, op.cit., lk. 317. - Tjutrjumov, op.cit., lk. 304.

konkreetseid lepinguid materjaalseiks, individualiseerivaiks lepinguiks²⁶.

Üldiselt moodustav⁹⁴ abstraktsed lepingud teoorias vaieldava küsimuse, kuna on üldiselt tunnustatud nõue, et leping peab omama mingi kohustumispõhjuse²⁷. Eriti teravalt kerkib esile vastuolu abstraktse lepingu ja lepingus causalt nõudva nõude vahel, kui lepingus pole otseselt causalt nimetatud, kuid pole see sõnaselgelt ka välja lülitatud.

Lepingute jagunemist abstraktseiks ja konkreetseiks pole BES-s otseselt kuskil mainitud. Selle alusel võib tekkida arvamusi, nagu ei tunneks BES üldse selliseid lepinguid, mis vastaksid abstraktsete lepingute tunnuseile.

Meie ei leia aga, et causa lisamine oleks tingimatult nõutav ja pealegi pole BES asetanud kontrahentide vabale kokkuleppele mingeid kitsendusi, mistõttu BES järgi peaks olema võimalik sõlmida ka abstraktseid lepinguid. Nii on BES § 3105 järgi kohustuslepingu tekitamiseks küllaldane isikute vastastikune kokkukõlastatud tahteavaldus, mille sihiks on nõudeõiguse tekitamine, ilma et sellisel viisil sõlmitud lepingu õiguslikuks toimivuseks ka § 3212 järgi oleks

²⁶ Windscheid, op. cit., lk. 317 ja nota 2 samas. Engel
De n. n. F. Das bürgerliche Recht Deutschlands, 6. Aufl.,
Berlin 1913, lk. 200.

hädavajalik põhjuse lisamine, millest vastastikune tahe on tekkinud²⁸. Sellega pole aga öeldud, et kõik konkreetset lepingud, milles causa nimetatata, kuuluksid abstraktsete lepingute hulka. Lepingu abstraktsust on võimalik tuvastada ainult kontrahentide tahteavalduse põhjal. Auna kontrahentidel kokkuleppe sõlmimiseks peab alati mingi põhjus olema, siis on kahtlematult loomulik, et iga kohustus on seoses mingi kohustumispõhjusega. Igal juhul on selline seisukoht loomulikum kui eeldus, et kohustus on lahutatud teda põhjustanud causa'st²⁹. Samal seisukohal on ka W i n d s c h e i d. Tema järgi peab juhul, kui kohustuses endas pole antud kohustumispõhjust, hageja tõestama vastava causa olemasolu³⁰. Seetõttu peavad pooled, kui nad ~~kõik~~ ainult kokkuleppe alusel ilma mingi causa'ta, oma kokkuleppes sõnaselgelt või vähemalt arusaadavalt väljendama, et kohustus põhineb ainult poolte eneste tahteavaldusel³¹. Eelpooltoodud nõue,

²⁷ Windscheid, op. cit., lk. 313. - Erdmann, op. cit., lk. 116. Engelmann, op. cit., lk. 200.

²⁸ Z w i n g m a n n, V., Civilrechtliche Entscheidungen des Riga'schem Stadtgerichte, Bd. IV, Riga 1877, lk. 152.

²⁹ Erdmann, op. cit., lk. 116, 117.

³⁰ Windscheid, op. cit., lk. 314, nota 3: "Freilich ist bei uns erforderlich, wie es für die Römer erforderlich war, dass, wenn aus einem Versprechen ohne Angabe eines Grundes gefordert wird, darüber kein Zweifel abwalte, dass das Versprechen wirklich als ein von seinem Grunde abgelöstes, als Versprechen schlecht-

et lepingus peab olema leidnud selget väljendust tema abstraktne iseloom, on kooskõlas seaduse tõlgendamise reeglitega BES §§ 3274 ja 3275 järgi. Võlgniku kohustamiseks abstraktse lepingu järgi peab kohustuse mitterajanevus mõnele causa'le olema selgelt väljendatud, sest vastasel korral avaneb võlgnikule võimalus vaielda kohustuse vastu konkreetsetele lepingutele vastuvaidlemise korras. Sel juhul oleks usaldajal vägagi raske tõendada kohustuse rajanevust mõnele causa'le ja võlgnik võib vabaneda oma kohustusest. Vastastikuste lepingute puhul tuleb kahtluse korral eelistada poolt, kes esineb kohustatuna (ühekülgsete lepingute puhul on samuti kohustatu eelistatud³²), kuna usaldaja oleks pidanud kandma erilist hoolt lepingu selge ja arusaadava sõnastuse eest³³. Eelpooltoodust järgneb, et ka abstraktne leping peab sisaldama oma omapärale vastava iseloomustu-

31 "hin, abgegeben worden sei, und wenn sich dies aus dem Versprechen selbst nicht ergibt, so muss es im Bestreitungsfall der Kläger beweisen."
Erdmann, op. cit., lk. 117. - BES, § 3105. - Ka Zwingmann, Bd. III, Riga 1874, lk. 427, nota: "Man muss wohl sagen: wenn der Wille des Conrahenten das Zahlungsverprechen von der materiellen causa debendi zu lösen, oder m. a. W. ein abstractes Forderungsrecht zu begründen, genügend dargethan ist. Denn andernfalls enthält das Zahlungsverprechen keinen selbstständigen ~~Grund~~ Verpflichtungsgrund, sondern fällt unter den Begriff des constitutum, oder des aussergerichtlichen Geständnisses, es sei denn, dass es zugleich eine Anerkennung enthält."

32 BES, § 3274.

33 Ib., § 3275.

se, peab sisaldama teatava kohustumispõhjuse (causa), et olla kehtiv.

Püüdes määritleda, milliseid võimalusi annab BES abstraktsete lepingute sõlmimiseks, leiame seadusest enesest otseselt tunnustatuna ainult ühe vastava lepingu - a r - v e l d u s e³⁴. Peale nimetatud lepingu võivad abstraktset lepingud esineda vaid juhul, kui pooled on sõnaselgelt kohustunud ainult oma tahteavalduse alusel. Kohustumine ainult tahteavalduse põhjal võib toimuda kahel kujul. Võib esineda juhus, et mingi juba olemasolev või olemasolevaks eeldatav õigussuhe uuendatakse või tugevdatakse seeläbi, et üks pool aktsepteerib selle kohustuse enese suhtes siduvana, millest tekib nn. t u n n u s t a m i s l e p i n g³⁵. Teine juhus esineb siis, kui kohustatakse mingi samme sammasamiseks ilma varasema õigussuhte olemasoluta ja kohustumise põhjendamiseta mingile causa'le. Sellist lepingut tavatsetakse nimetada a b s t r a k t s e k s m a k s u l u b a d u -

³⁴ Erdmann, op.cit., lk. 118. - Tjutrjumov, op.cit., lk. 304. Zwingmann, op.cit., Bd. I, Riga 1871, lk. 244.

³⁵ Tjutrjumov, ib. - Ka Zwingmann, op.cit., Bd. III, lk. 426 ütleb, et BES § 2908 järgi võib nõudeõigust luua õigustoimingutega ja selle üldise tähenduse alla võib viia ka tunnustamislepingu, sest kontrahentide tahteavaldust, millega nõudeõigusele antakse teatav koostis, võib kahtlusetult pidada õigustoiminguks.

s e k s ³⁶.

Allpool asumegi lähemalt vaatlama neid üksikuid lepinguid ja püüame selgitada nende õiguslikku loomust.

Ex bibl. univ. Tart.

³⁶ Erdmann, op.cit., lk. 118. - Tjutrjumov, op.cit., ib. -
Ka Zwingmann, op.cit., Bd. IV, lk. 146 ja 147, 148 ja
149.

§ 4. Tunnustamisleping

Asudes järjekorras käsitlema üksikuid BES-s esinevaid abstraktseid lepinguid, peatume esimesena tunnustamislepingu juures.

Tunnustamislepingu nimetus eeldab juba, et siin peab olema tegemist lepinguga, mille sisuks on tunnustamine, s.o. mingi asjaolu jaatamine, omaks võtmine. Kuid seadjuures ei moodusta iga tunnustamine veel tunnustamislepingut. Tunnustamine võib olla leping, kuid ta ei pruugi seda alati tingimata olla. Nii nt. ei moodusta tunnustamislepingut tunnustamine kolmanda isiku ees³⁷.

Määritelles tunnustamislepingut võime teda defineerida kahe kontrahendi vahelise lepinguna, millega ühepoole lepingu järgne nõue teise poole vastu muudetakse ilma mingit tõelist õiguslikku põhjust nimetamata vaieldamatuks³⁸.

³⁷ Windscheid, op. cit., lk. 821, nota 1.

³⁸ Ib., lk. 820-824. ja lk. 822, nota 2. - Erdmann, op. cit., lk. 503. - Zwingmann, op. cit., Bd. IV, lk. 152, vt. supra, lk. 13, 14 ja nota 27.

Seega on tunnustamislepingu sõlmimisel kaks kavatsust. Esiteks määritletakse sellega mingi õigussuhe ja teiseks jäetakse nimetamata selle määritletluse tõelised põhjused. Oluline on, et see kahekordne kavatsust lepingu enesesisust või sõnadest selgelt väljenduks. Siinjuures on varitsemas hädasoht, et määritlelust tabab kõigile abstraktseile lepinguile vägagi omane raskus: eraldada abstraherimise kavatsus selgelt igast causa'st.

Peale selle tuleb aga hoolega tähele panna, et tunnustamislepingust ilmneks ka tema määrav loomus. Selle nõude vastu on sageli eksitud, sest sageli on tunnustamise sihiks küll mõne olemasoleva või olemasolevaks peetava nõude tunnustamine, kuid samuti võib selleks olla ka mõne uue nõude tunnustamine või mõne vana nõude asendamine uue tunnustamisega³⁹. Seetõttu on sageli kohtunikul või nõudjal väga raske tuvastada tunnustaja kavatsust tekitada uus õigussuhe, milline iseenesest oli poolte tõeliseks sooviks.

Tunnustamisleping eeldab poolte tõelist kokkulepet, s.o. ühe poole lubadust ja teise poole vastuvõttu⁴⁰. Kui

³⁹ Erdmann, op. cit., lk. 504. - Windscheid, op. cit., lk. 822, nota 2.

⁴⁰ BES, § 3106.

puudub poolte ~~te~~line kokkulepe, nt. on antud küll lubadus, mida teine pool pole aktsepteerinud, on alati võimalik vaielda sellise kokkuleppe vastu, sest ühepoolne lubadus ei tekita veel kohustust⁴¹.

Tunnustati mõni mõlema poole poolt tõeliselt soovitud leping, mis sisaldas ka nõutava sellesihilise määrangu, ei saa BES järgi tunnustaja vaielda tunnustamise vastu väitega, nagu oleks ta eksinud tunnustamise tegelikus tõeliseses. See oleks eksimuse motiivides ja mitte määrangus eneses ja oleks arvestatav vaid juhul, kui lubadus tunnustada antakse ainult oletatava kohustuse alusel⁴². Seetõttu ei olnud tunnustajal ka mingit kahtlust ja tunnustamine järgnes oma kohustuses veendumise alusel ning mingil muul motiivil.

Tunnustamislepingu toime ja tähtsus seisneb talle omase hagiõiguse tekitamises, millele võib vastuväiteid esitada ainult lepingu enese põhjal või siis üldiste tsiviilõiguslike taotluste (tasendus, aegumine, pactum de non

⁴¹ Bb., § 3275.-Zwingmann, op. cit., Bd. IV, lk. 153.

⁴² BES, § 2965: "Ein Irrthum über den Beweggrund zu dem Rechtsgeschäft ist ausserwewentlich und schadet daher dem Rechtsbestande dessen nicht, ausser wenn jemand einer vermeintlichen Rechtsverbindlichkeit wegen etwas verspricht oder leistet".

petendo jne) alusel. Vastuväidete esitamine lepingut põhjustanud õigussuhete või motiivide alusel on siin väljalülitatud. Nii ütleb ka Zwingmann, et võlatunnustamisega ei kustu vana võlg, aga senise kohustumis põhjuse kõrvale luuakse uus põhjus, et usaldajal poleks enam põhjust esile tuua vanu põhjusi, vaid võib oma taotlust põhjendada tunnustamisega, ja et võlgnik viimasel juhul ei või esitada usaldajale vastuväiteid materiaalsest kohustussuhtest, vaid ainult selliseid, mis puudutavad tunnustamislepingut ennast⁴³. Hagi võib esitada nii tunnustaja enese kui ka tema õigusjärglaste vastu, kellele tema kohustused on üle läinud⁴⁴.

Milliseile vorminõudeile peab aga tunnustamisleping vastama? Kas piisab tema sõlmimiseks üldiselt lepingute sõlmimiseks nõutavaist tingimustest või on tema suhtes kehtivad mõned erilised vorminõuded. Peab siiski tähendama, et lepingu sõlmimise vorm on vaba ja tema sõlmimiseks pole nõutav mingil juhul kirjalik vorm⁴⁵. Kui Zwingmann siiski nõuab tunnustamislepingule kirjalikku vormi, siis seda ikkagi ainult kontrahentide määrangu täpsema tuvastamise

⁴³ Zwingmann, op. cit., lk. 145 ja 147.

⁴⁴ Erdmann, op. cit., lk. 506.

⁴⁵ Ib.

võimaldamiseks ja mitte kui seaduslikku nõuet⁴⁶.

Lõppeks vaatleme veel tunnustamislepingu erinevusi võrreldes teiste temaga suguluses olevate õigusinstituutidega. Tunnustamislepinguga on mõnes suhtes sarnased harilik oma võla tunnustamine (constitutum debiti proprii), sobing ja novatsioon.

Nii tunnustamislepingu kui constitutum debiti proprii sihiks on mingi varasema kohustuse veelkordne tunnustamine. Selles ei leia meie nende vahel mingit erinevust. Kuid selle põhjal ei saa meie ka veel järeldada tunnustamislepingu identsust constitutum debiti proprii'ga. Constitutum debiti proprii on lahutamatult seotud vana lepinguga, mistõttu ta tekib ja lõpeb koos sellega. Hagejal tuleb constitutum debiti proprii tõendamisel alati tõendada asjaolud, mis on vajalikud vana kohustuse tõendamiseks. Nii võimaldab constitutum debiti proprii ainult protsessis ka-

⁴⁶ Vrd. Zwingmann, op. cit., Bd. III, lk. 429: "Hierbei versteht ferner von sich selbst, dass der Schuldanerkenntnisvertrag hinsichtlich seiner Gültigkeit Anfechtbarkeit oder Aufhebung den für Schuldverträgen überhaupt bestehenden gesetzlichen Vorschriften unterworfen ist". - Ka Zwingmann, op. cit., Bd. IV, lk. 152: "Die Schrift ist als Erkenntnismittel für den Willen der Beteiligten, ein abstractes Schuldverhältnis nur in den allerletzten Fällen und nur mit äußerster Vorsicht wird annehmen dürfen".

sutatava mittekohtuliku tunnustuse eelist, kuid samuti ka teatud puudustest ja tingimustest vabanemise eelist. Peale kõige muu pole constitutum debiti proprii olevat kohustust kindlustav, vaid ainult sammet lähemalt määritlev ja ka seda muutev tunnustus⁴⁷.

Selgelt erineb tunnustamisleping ka novatsioonist. Novatsiooni olemus seisneb esmajoones mõne oleva kohustuse lõpetamises või muutmises. Tunnustamisleping ei nõua esiteks üldse mingi kindla kohustuse varasemat olelu⁴⁸. Kui siiski mõni kohustusvahekord oleles, jätab tunnustamisleping selle puutumata ja täielikult alles. Tunnustamisleping ei astu esialgse lepingu asemele, vaid ainult selle kõrvale. Nii ei seisne tunnustamislepingu sisu ja tema varaõiguslik tähendus ning toime kontrahentide vahelise kohustussuhte muutmises, vaid vastupidiselt koguni selle kindlustamises. Tuleb aga tunnustamislepingu sõlmimisel kontrahentide vaheline senine õigussuhe lugeda kustunuks, peab see olema leidnud poolte poolt sõnaselget väljendust ja kinnitust. Selgi juhul pole meil tegemist novatsiooniga, kuna novatsiooni erilised toimed, nagu sõltuvus vana nõude kehtivu-

⁴⁷ Erdmann, ib. - Zwingmann, op. cit., Bd, III, lk. 430. 431.

⁴⁸ Windscheid, op. cit., lk. 821-823.

sest⁴⁹ ei laiene mingil viisil tunnustamislepingule⁵⁰.

Sobingust erineb tunnustamisleping sobingu suhtes kehtivate valjemate nõuete (sobitava nõude teadmatuse, sobingu oluliste motiivide eksimatus)⁵¹, kui ka vastuväidete esitamise erinevate viiside poolest⁵².

49 BES, § 3585.

50 Erdmann, op. cit., lk. 506, 507.- Zwingmann, op. cit., lk. 430.

51 BES, §§ 3599, 3616.

52 Erdmann, op. cit., lk. 507.

§ 5. Arveldus.

Arvelduse all mõistame kahe kontrahendi vastastikuste üksiknõuete arvestamist ühise arvestustehingu kaudu, mille tulemus kehtib uue kohustuse aluse-
na⁵³.

Määratelles arvelduse juriidilist loomust, peame teineteisest kindlalt eraldama kaks arvelduse juures esinevat erimoment^h. Esiteks võime tuvastada arvelduse kui tehingu, mis iseenesest on puhas arvestusoperatsioon ja seisneb vastastikuste nõudmiste ja vastunõudmiste vastastamiseks, kuna arveldus kui tehing moodustab ainult ühe osa arveldusest juriidilises mõttes, ei või meie arveldusoperatsiooni samastada arveldusega juriidilises mõttes. Teiseks võime tuvastada arvelduse lõpptulemuse saldot. Iseenesest ei omaks arvelduse lõpptulemusena saadav saldo mingit tähtsust, kui temaga ei kaasuks kontrahentide tahe omistada saldole mingit õiguslikult siduvat tähendust. Nimelt on arvelduse olu-

liiseks tunnuseks kontrahentide kokkuleppe, millega nad loevad oma vastastikused nõuded teineteist katvas ulatuses nagu maksmise läbi lõppenuks⁵⁴ ja tunnustavad saldot uue õigussuhtena⁵⁵.

Et arveldus oleks juriidiliselt relevantne, eeldab ta arvelduse puhul vastastatud nõuete tunnustamist mõlema kontrahendi poolt. Arvelduse tulemusena saavutatud saldo ei sisalda seega ainult ühe poole kohustust, vaid ta näitab ühtlasi tunnustamist, et kohustuse täitmist suuremas ulatuses pole õigust nõuda. Arveldusel on seega osaliselt kohustust lõpetav, osaliselt uut õigust tekitav funktsioon⁵⁶.

Eeltoodu põhjal võime ainult kinnitada väidet, et arvestuse tegemine ei moodusta enesest mingit õigustoimingut ja et selleks on ikkagi kontrahentide vaheline kokkuleppe saldo tunnustamise üle⁵⁷.

Ühtlasi selgub eeltoodust, et arveldus on väga lähedane

⁵⁴ BES, § 3561.

⁵⁵ Erdmann, ib.-Zwingmann, op. cit., Bd. V, Riga 1880, lk. 137.

⁵⁶ ib.-Ka ib., lk. 135.

⁵⁷ Erdmann, op. cit., lk. 508.-Windscheid, op. cit., lk. 829, nota 2.

tunnustamislepingule..Tõeliselt esinebki ta tunnustamise lepingu ühe alaliigina ja erineb viimase~~x~~ tavalisest kujust seetõttu,kuna ta seondab uue õigussuhte tekitamiseks vajalise eelduse kindlakujulise väljendamisviisi külge⁵⁸.

Esinedes tunnustamislepingu ühe alaliigina,moodustab ka arveldus ürgsest causa debendi'st vabastatud kohustumispõhjuse.Seda kontseptsiooni järjekindlalt edasi arendades peame tuvastama,et kontrahendid,kes toetuvad arveldusele kui hagiialusele,pole kohustatud üksikasjalikumalt esitama arvelduse aluseks olnud arveid⁵⁹.

Otsides BES-st sätteid arvelduse õigusitekitava toime kohta,ei leia meie neid sealt otseselt väljendatune. BES §-st 3537 selgub küll.et kugii kontrahentide vahel on vastava kviitungi väljastamisega likvideeritud kõik varasemad arved ja püsima jääb ainult kviitungijärgne kohustus. Samas on aga öeldud,et eksimuse olemasolu korral,mille tagajärjel kohustus on esinenud suuremana,on võimalik enam-makstut tagasi nõuda ja samuti ei kustu seetõttu arved, mis olid kviitungi väljajale teadmata⁶⁰.Siit võib järeldada,

⁵⁸ Erdmann, ib.

⁵⁹ Zwingmann, op. cit., lk.137.

⁶⁰ BES, § 3537.

et arveldusele ei omistata määravat iseloomu ja teda eni-
malt tunnustatakse kui poolte vastastikust õigeksvõttu. Ar-
vestades aga §§-de 4461 ja 4462 määranguid⁶¹, näib siiski,
et eksituse puhul arvestuses või teadmatuse puhul mõne
hiljem leitud arve olemasolu üle on lubatud küll vastu-
väited, kuid et ülejäänud osas kord tunnustatud arveldus on
tunnustajale siduv.

Vastavalt BES-e ja üldiselt tsiviilõiguslike suhete
iseloomule ei või arvelduse olemasolu eeldada igal juhul,
nt. kui ta on tekkinud ainult kontrahentide tahte ilmselt
väära väljenduse põhjal. Arvelduse olemasolu võib eeldada
ainult siis, kui konkreetsel juhul tegelikust olustikust
järgneb, et siinkohal võib olla tegemist abstraktse õigus-
toiminguga, s.o. arveldusega⁶².

⁶¹ BES, § 4461: "Eine einmal angenommene und gültig
quittierte Rechnung schützt den Rechnungsführer
gegen allen weitem Anspruch." - Ib., § 4462: "Fin-
det sich in der quittierten Rechnung später ein
Rechnungsfehler, so kann dessen Verbesserung ver-
langt werden, wenn die Sache nicht durch ein rechts-
kräftiges Urtheil entschieden oder ein Vergleich
darüber zu Stande gekommen ist(a)..."

⁶² Erdmann, *op. cit.*, lk. 509. - Zwingmann, *op. cit.*, otsus
nr. 755, lk. 134-137, kus lk. 136 öeldakse: "Das Vor-
bringen des Klägers, Beklagter habe das geklagte
Saldo, welches ihm auf Grund erfolgter Abrechnung
in Rechnung gestellt worden, dem klägerischen Man-
datar gegenüber anerkannt, ist deshalb nicht geeig-
net, die klägerische Forderung zu begründen, weil
Kläger überall nicht ausgegeben hat, zwischen wem,
wann und worüber abgerechnet ist, so dass die be-

~~hauptide "Abrechnung" jeglicher tatsächlicher~~ Arvelduse juures tuleb hoiduda segamast saldo abstraktselt tunnustamisest, mis sisaldub otseselt lepingus emeses, ja saldo võrdlevat tunnustamist. Nende eraldamine on seepärast oluline, et saldo võrdleva-sobingulise ise loomu tunnustamise puhul võib selle tunnustamise vastu esitada vaideid samul aluseil kui sobingugi vastu⁶³.

Vastandina tavalisele tunnustamislepingule on arveldus tagasi viidav novatsioonile. See tähendab, et in debio korral loetakse arveldus novatsiooniks⁶⁴. Selline seisukoht ei leia küll väljendamist seadustes, kuid ta tuleneb arvelduse loomusest. Kui tehakse kindlaks, et pooltel on olnud kavatsus püstitada vaielda-

"hauptete "Abrechnung" jeglicher tatsächlicher Begründung entbehrt. Desgleichen ist die Behauptung irrelevant, Beklagter habe diese Forderung "anerkannt", weil zur Begründung einer Klage aus dem Anerkennungsvertrage die Angabe dessen gehört, welcher gestalt diese Anerkennung erfolgt sei, indem sonst nicht geprüft werden kann, ob dasjenige, was der Kläger für eine "Anerkennung" ausgiebt, in der That eine solche ist."

63 Erdmann, op. cit., lk. 510.

64 Ib.

matu saldo, siis tuleb ka eeldada kavatsust asendada vanad arved lihtsalt uue arvega. Arveldusele on omistatud iseseisev määrav jõud seetõttu, et ta on mõeldud komplitseeritud arvestuste lihtsustamiseks. Ja nii võimegi öelda, et arvelduse loomulikkaks sihiks on vana kohustuse lõpetamine ja uue kohustuse tekitamine.

§ 6. Abstraktne maksulubadus.

Abstraktse maksulubaduse mõiste selgub juba teda märkivaist sõnust, mistõttu ta ei vaja erilist selgitamist. Kuivõrd aga ühele abstraktsele maksulubadusele lubada kohustuslikult siduvat jõudu, on olnud ja on praegugi väga vaieldav küsimus⁶⁵. Et saavutada paremat ülevaadet abstraktse maksukohustuse siduva jõu kohta, vaatleme alljärgnevalt üksikult tema üksikuid teineteisest teataval määral erinevaid alaliike. Eraldame üksteisest sõnaselge abstraktse sammelubaduse, tavalise maksulubaduse, tavalise võlatähe ja nn. üldise võlatähe⁶⁶.

1. Sõnaselge abstraktne sammelubadus.- Sõnaselge abstraktse sammelubadusena mõistetakse iga teise poole aktsepteeritud lubadust mingi objekti sammamiseks, sellega kaasuva sõnaselge väljendusega, et sammaja vastutab ainult oma lubaduse ja ei mingi muu õigussuhte alusel⁶⁷. Siit nähtub, et sellele määrangule vastav õigustoiming on varustatud nende osistega, mis BES põhjal loetakse kohustuslepingule olulisteks. Kohustuslepingu tekitamiseks on nõutav ühe poole lubadus

⁶⁵ Windscheid, op. cit., lk. 826, 827.-Ka ib., § 412^b, nota 1.-Erdmann, op. cit., lk. 510.

⁶⁶ Ib.

⁶⁷ Ib.

ja selle lubaduse vastuvõtmine teise poole poolt⁶⁸. Sellele vaatele tuuakse vastuväitena BES § 3701 p.3, mille põhjal eitatakse või õigemini küll nõrgendatakse võlatähe toimet, mis ei sisalda teda põhjustanud õiguslikku põhjust⁶⁹. Vastuväitena pole see säte siin aga õigel kohal. Sõnaselges abstraktses sammelukubaduses ei puudu causa ja siin sisaldub veel enamgi: causa on siin sõnaselgelt väljendatud kontrahentide kokkuleppe kohustumiseks ainult oma tahte avalduse põhjal. Ja et BES keelaks kuskil kontrahentide tahte lugemist causa'ks, pole kuskil tuvastatav, nagu selgus juba eespoolses käsitluses⁷⁰.

2. Tavaline maksulukubadus. - Tavaline maksulukubadus erineb sõnaselgest abstraktses sammelukubadusest sellega, et ta sisaldab ainult samme kohustuse, mainimata, kas see rajaneb mõnele konkreetsele või abstraktsesle õigussuhtele⁷¹.

Eeltoodud määrangu järgi tuleks iga leping, mis sisaldab ainult abstraktses sammelukubaduse, lugeda tavaliseks maksulukubaduseks. Arvestades aga, et BES pärineb ajast, mil lal abstraktses lepingud polnud veel üldtunnustatud, oleks

⁶⁸ BES, § 3106.

⁶⁹ Ib., § 3701 p.3.: "Ausnahmsweise liegt dem Empfänger ob, das Dasein einer Schuld zu beweisen: ... 3. wenn ein Schuldschein zurückgefordert wird, in welchem die rechtliche Veranlassung der Verpflichtung nicht angegeben ist(c)."

⁷⁰ Vt. suora, lk.

⁷¹ Erdmann, op. cit., lk. 511.

vaevvalt mõeldav, et seadusandja tahaks anda vastutusele abstraktse iseloomu ainult selle alusel, et pooled on causa'st v a i k i d e s mööda läinud. BES koostamise ajal loeti ikkagi normaalseiks lepingud, milles nende konkreetne alus oli otseselt näidatud. Ja pealegi oleks see liiga kaugele minek, kui õigustoimingule tahetakse anda teatavat omapärast õiguslikku loomust vaid seetõttu, et vastav leping möödub vaikides oma õiguslikest aluseist. Selles küsimuses on avaldatud ka vastupidiseid arvamusi, nii Zwingmann'i lahenditekogus, kus peetakse täiel määral kehtivaks ja täitmisele kuuluvaks kohustuslepingut, mis ei käsita küll kohustuse tekkimispõhjust, sisaldab aga lubaduse selle maksmiseks ⁷². Ka BES ise sisaldab sätte ⁷³, millega võlatähed

⁷²

Zwingmann, op. cit., Bd. VII, lk. 159.: "Die obigen Erwägungen führen zu dem Ergebnisse, dass ein Schuldvertrag, welcher den Entstehungsgrund der Schuld nicht angiebt, aber das Versprechen, dieselbe zu bezahlen, enthält, als ein gültig geschlossener Schuldscheinvertrag, anzusehen und zu erfüllen ist; dass hingegen ein Schuldschein, welcher nur ein Schuldbekennnis ohne Zahlungsverprechen und ohne Angabe des rechtlichen Verpflichtungsgrundes enthält, nicht rechtswirksam ist, solange die causa debendi nicht erwiesen wird."

⁷³

BES, § 3701 p. 3.

mis ei sisalda nende tekkimise õiguslikku alust, tunnustatakse tõendusjõuetuiks. See vaatekoht on pärit rooma õiguse doktriinist⁷⁴ ja on ka BES-s läbiviidud, kuna BES rajaneb tugevalt rooma õigusel ja selle põhjal arenenud üldõigusel.

Nii ei või meie tavalist maksulubadust ~~lugeda~~ abstraktsiks sammelukubaduseks lugeda enne kui teistest olukorrist selgub poolte tõeline kavatsus kohustuda ainult kokkuleppe enese põhjal. Tõestamiskohustus lasub poolel, kes väidab maksulubaduse abstraktse loomuse olemasolu. Ainult teatud juhtudel, kus tavaõigus või seadus ise on seondanud abstraktsiooni eelduse maksulubaduse kindlate vormidega, loetakse kohustus abstraktsiks juba vormi enese alusel, nt. kaupmehe maksukäsu, nimeliste väärtpaberite jne. juures⁷⁵.

3. Tavaline võlatäht. - Tavaline võlatäht erineb tavalisest maksulubadusest sellega, et ta sisaldab ainult tunnustuse võlguoleku kohta, andmata lubadust selle kohustuse tasumiseks. Et tõestada sellise võlatähe õiguslikku jõudu, tuleb eeldada, et kohustatu pole siin oma taht küllaldaselt selgelt väljendanud. Üldiselt on siin eeldatav, et tunnustamine sisaldab ühtlasi tahte maksmiseks⁷⁶, kuid ta omab ai-

⁷⁴ Windscheid, op. cit., lk. 828, nota 2. "Auf der genannten Stellen erklärt die in Theorie und Praxis herrschende Meinung jedes Schuldbekennnis für rechtlich unwirksam, in welchem nicht der tatsächliche Grund der anerkannten Schuld so genau bezeichnet ist, dass auch aus diesem tatsächlichen Grunde Klage erhoben werden könnte (sog. cautio discreta im Gegensatz "cautio indiscreta")."

⁷⁵ BES, § 3125. - Windscheid, ib.; Zwingmann, op. cit., Bd. III, lk. 354. - Erdmann, op. cit., lk. 513.

⁷⁶ Zwingmann, op. cit., Bd. VII, lk. 165, 166.

nult protsessuaalset tähtsust⁷⁷. Ühtlasi tuleb siin eeldada, et tunnustamine järgnes veendumuse põhjal tunnustatava kohustuse tõe vastu vastavuses, mistõttu on võimalik tunnustatud kohustuse tõe mittevastavuse puhul tunnustamise vastu väidelda condictio indebiti'ga⁷⁸. Seega peab hegeja tõendama tunnustaja abstraherimiskavatsust hulga põhjalikumalt ja otsemalt kui tavalise maksulubaduse puhul .

4. Nn. üldine võlatäht. - Nn. üldise võlatähe all mõistetakse võlatähte, kus kohustumisalust on antud üldjoontes ilma konkreetseid asjaolusid esitamata⁸⁰. Nii võib nt. esineda kohustumine ostulepingu jne. alusel. Iseenesest ei ole selline võlatäht BES-e §-s 37⁰1 p.3. sisalduva sättega vastuolus ning võib seega esineda tõendina. Teiselt poolt peab aga tähendama, et üldine võlatäht ei loo enam abstraktse, vaid juba konkreetse kohustuslepingu, mistõttu kohustuse tõestamiseks tuleb esitada ka lähemaid, kohustust üksikasjalikumalt iseloomustavamaid asjaolusid⁸¹.

Siin võib lõpuks tõusetuda küsimus, kas anda kviitungile abstraktse või konkreetse samme iseloom. Üldiselt on see küsimus lahendatud selliselt, et kviitung pole abs -

⁷⁷ Ib., Bd. V, lk. 142.

⁷⁸ Ib., Bd. VII, lk. 290.

⁷⁹ Erdmann, op. cit., lk. 513.

⁸⁰ Ib., lk. 514.

⁸¹ Ib.

t r a k t n e leping, vaid ainult t õ e n d a m i s v a -
h e n d⁸². Seda võib ka BES-st järeldada, kuna siin on akt-
septeeritud "exceptio non numeratae pecuniae", mille suhtes
kviitung esineb tõendamisvahendina⁸³. Kuid üldiselt oleneb
see kviitungi mõiste tähendusest üksikuis mais⁸⁴.

Windscheid, op. cit., lk. 832, 833, nota 3.

Erdmann, op. cit., lk. 515.

Windscheid, ib.

O s u n d a t u d t e o s e d

1. B a l t i E r a s e a d u s . = B E S.
2. D e r n b u r g , H., System des Römischen Rechts, Teil II, 8. Aufl., Berlin 1912.
3. E n g e l m a n n , A., Das bürgerliche Recht Deutschlands, 6. Aufl., Berlin 1913.
4. E r d m a n n , C., System des Privatrechts der Ostseeprovinzen Liv-, Est- und Cutland, Bd. IV: Obligationenrecht, m Riga 1894.
5. T j u t r j u m o v , I. M., Graždanskoe pravo, vtoroe izdanie, Tartu (Jurjev) 1927.
6. W i n d s c h e i d , B., Lehrbuch des Pandektenrechts, Bd. II, 9. Aufl., bearbeitet von Dr. Theodor Kipp, Frankfurt am Main 1906.
7. Z w i n g m a n n , V., Civilrechtliche Entscheidungen der Riga'schen Stadtgerichte, Bd. I-V ja VII, Riga 1871-1885.